

Рекомендації щодо механізмів залучення громадськості до бюджетного процесу

Одним із принципів бюджетної системи України, визначених ст. 7 Кодексу, є принцип публічності і прозорості, який, зокрема, полягає в інформуванні громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного та місцевих бюджетів.

Питання оприлюднення інформації про бюджет та публічного представлення інформації про виконання місцевих бюджетів врегульовано статтею 28 Бюджетного кодексу України.

В рамках реалізації реформи децентралізації влади запроваджується якісно новий тип взаємовідносин між громадянами і органами влади, за яким кожній людині було б забезпечено реальне додержання і захист належних їй прав і свобод у сфері діяльності цих органів.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визнає важливість залучення громадськості, зазначаючи: «громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад».

Механізми покращення прозорості бюджетного процесу та залучення громадськості до участі в бюджетному процесі:

✓ **Громадська рада** – тимчасовий консультативно-дорадчий орган, утворений при органах виконавчої влади для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Основними завданнями ради є сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органу влади, сприяння врахуванню громадської думки під час формування та реалізації державної політики у відповідній сфері.

Типове положення про громадську раду затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики».

✓ **ЗМІ** - участь ЗМІ у всіх обговореннях та зустрічах з бюджетних питань, доступ до бюджетних документів (наприклад, схваленого бюджету), які не заборонені законом. Підготовка прес-релізів для журналістів – коротка інформація про захід, який планується провести, та його тематику (додаток 1 – рекомендації щодо підготовки прес-релізу).

✓ **Громадські слухання** (стаття 13 Закону України «Про місцеве самоврядування») – пряме залучення громадян до процесу прийняття рішень, що гарантує кращу поінформованість населення. Крім того, таким чином місцевий уряд може дізнатись думку своїх громадян про проекти місцевих бюджетів та взяти до уваги їх коментарі. Успішними можна вважати ті громадські слухання, де думку громади було враховано. Це означає, що рішення громадських слухань було прийнято до розгляду місцевою радою або втілено у протокольні доручення міського, селищного, сільського голови. Громадські слухання можуть проводитися у вигляді зустрічей членів громади з депутатами міської ради та посадовими особами місцевого самоврядування, а також з посадовими особами підприємств, установ та організацій комунальної форми власності.

"ЄС для підсилення державних фінансових систем
місцевих урядів"

This project is funded by
The European Union

Service Contract № ENPI/2017/390-850
EuropeAid/138754/DH/SER/UA

Ukraine

✓ **Підготовлена інформація** – інформація або збірки «Коротко про бюджет», в яких наводяться ключові позиції за темою, яку планується довести до громадськості (наприклад, рішення про бюджет, звіту про виконання місцевого бюджету, рішень ради щодо затвердження ставок місцевих податків та зборів тощо).

✓ **Зустрічі** – акцент робиться на вирішенні конкретного питання (наприклад, план розвитку міста, села), дає можливість обговорити питання детально та одразу побачити ставлення громадян та отримати їхні коментарі з проблеми, а також критичні зауваження, факти і думки.

✓ **Вивчення громадських думок виборців** – збір інформації про народне ставлення до певної проблеми.

✓ **Дорадчі комітети** – зустрічі з групою людей, які постійно представляють територіальну громадськість, або з робочою групою з вирішення конкретного питання.

✓ **Консультації з громадськістю** – проводяться з метою залучення громадян до участі в прийнятті рішень, налагодженню системного діалогу органів влади з громадськістю, створенню умов для участі громадян у розробленні проектів рішень з питань бюджету. Ці консультації можуть мати різні форми, наприклад, круглі столи, збори, онлайн-опитування, зустрічі між представниками виконавчих органів рад та громадськими радами, представниками органів самоорганізації населення, лідерами громадських організацій тощо.

Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики».

✓ **Форуми** - захід, що проводиться для визначення або вирішення будь-яких у достатній мірі глобальних проблем. Це поняття зустрічається в політичних, економічних, соціальних, релігійних, екологічних та багатьох інших сферах життєдіяльності суспільства.

✓ **Конференції** - заздалегідь заплановане, організоване зібрання людей для обговорення певної проблематики, яка визначена заздалегідь.

✓ **Брифінг** - короткий публічний виступ, на якому надається інформація про поточний перебіг справ, повідомляють раніше невідомі деталі та відповідають на питання журналістів. Брифінг триває не більше 30 хв., з яких перші 10 хв. відводяться на представлення інформації, решту часу присвячується відповідям на питання.

✓ **Дискусії** - форма колективного обговорення, мета якого — виявити істину або знайти правильне розв'язання порушеного питання через висловлення власних думок та зіставлення поглядів опонентів на проблему. Під час такого обговорення виявляються різні позиції, озвучуються протилежні думки.

✓ **Громадський бюджет** - це розподіл частини місцевого бюджету мешканцями. Відбувається шляхом розробки і подання мешканцями проектів, спрямованих на підвищення комфортності проживання у місті, та відкритого голосування за ці проекти іншими мешканцями. Проекти, які наберуть найбільше голосів, реалізуються за рахунок бюджету міста.

Такий механізм потребує прийняття відповідною місцевою радою рішення про затвердження положення про громадський бюджет, яке може містити норми щодо:

"ЄС для підсилення державних фінансових систем місцевих урядів"

This project is funded by
The European Union

Service Contract № ENPI/2017/390-850
EuropeAid/138754/DH/SER/UA

Ukraine

- 1) створення робочої групи, що має бути створена розпорядженням міського голови для координації заходів, учасників у процесі реалізації громадського бюджету;
- 2) вікового обмеження для подання проектів і голосування за них;
- 3) параметри громадського бюджету (зокрема: календарний план реалізації усіх етапів бюджету участі; напрями, за якими можуть подаватись проекти; максимальний термін реалізації проекту; мінімальну та максимальну вартість проекту; мінімально необхідну кількість голосів підтримки, яку необхідно набрати проекту для включення до переліку проектів, з яких визначаються проекти-переможці; кількість проектів, за яку може проголосувати одна людина; за необхідності, інші параметри);
- 4) порядку подання проектів, зокрема: стандартизована форма проектів; кількість голосів підтримки проектів, які можуть взяти участь у голосуванні; кількість проектів, яку може подати один автор; формат подання (паперовий, електронний); адреса подання тощо;
- 5) оцінки проектів структурними підрозділами місцевої ради на предмет відповідності законодавству та наявності помилок, зокрема, процедури, бланки висновків за результатами оцінки проектів;
- 6) порядок голосування, зокрема: у електронному (паперовому у спеціальних місцях) вигляді; терміни оприлюднення переліку пунктів голосування; форму бланку для голосування; встановлення підсумків голосування;
- 7) процедуру звітування про реалізацію проектів-переможців;
- 8) інші положення.

Якщо у положенні про громадський бюджет не прийняті норми щодо параметрів громадського бюджету (або окремі з них), то вони можуть щорічно прийматись для застосування у відповідному році.

У ході організації відповідного заходу необхідно:

- опублікувати інформацію (графік) про час і місце проведення відповідного заходу;
- підготувати у доступному для громадськості форматі інформацію по питанню, яке планується презентувати (додаток 2 - рекомендації щодо підготовки презентації для представлення відповідної інформації);
- за потреби підготувати роздатковий матеріал по темі, яку планується презентувати.

З метою вивчення громадської думки стосовно питань розподілу коштів бюджету, пріоритетних напрямків розвитку громади тощо під час проведення заходу можна провести опитування учасників шляхом надання анкет/опитувальника.

Як правило, питання бюджету на заходах доповідає керівник місцевого фінансового органу. Також у заході повинні брати участь: представники місцевих органів влади (голова/заступник голови місцевої адміністрації/ради), депутати відповідної ради, керівники головних розпорядників коштів місцевого бюджету.

З метою широкого охоплення громадськості процесом публічного представлення, заходи можуть супроводжуватися їх трансляцією у прямому ефірі.

Рекомендації щодо підготовки прес-релізу

1. Використовуйте активний заголовок, щоб привернути увагу журналістів.

Заголовок має вигідно виділяти прес-реліз – повинен бути коротким, активним і містким одночасно. Наприклад, використовуйте формулювання такого типу, як «Громадськість залучається до бюджетного процесу», замість – «Відбудеться публічне представлення проекту бюджету за участю громадськості».

2. Надавайте важливу частину інформації на початку - це перевірене та істинне правило журналістики. Журналісту необхідно мати можливість зрозуміти суть прес-релізу з перших двох параграфів. Насправді, це все, що, зазвичай, може бути прочитано. Тому не ховайте якісну інформацію наприкінці прес-релізу. І пам'ятайте про «Шість питань» на які повинен відповісти ваш прес-реліз – «Хто?», «Що?», «Коли?», «Де?», «Чому?», та «Як чи Навіщо?» Наприклад:

«5 грудня 2018 року представники Пісківської селищної ради представлять громадськості проект рішення про місцевий бюджет на 2019 рік. Захід відбудеться за адресом

На захід запрошені громадські ради, представники органів самоорганізації населення, громадських організацій, громадських спілок,

Захід проводиться з метою підвищення прозорості бюджетного процесу, встановлення довіри між місцевою владою та громадськістю і, як результат, поступового підвищення якості надання послуг та рівня задоволення громадськості отриманими послугами.

Під час заходу громадськість матиме можливість надати пропозиції до проекту рішення про місцевий бюджет на 2019 рік за встановленими напрямками відповідно до запропонованого шаблону. Усі пропозиції будуть розглянуті місцевою радою та щодо кожної буде прийнято рішення про доцільність / недоцільність її реалізації.

Окремі параметри проекту бюджету, наступні.

Привести окремі актуальні для відповідної адміністративно-територіальної одиниці показники, факти, динаміку тощо. Наприклад:

Доходи бюджету збільшуються на ____ %, на що вплинули зміни в податковій базі, інфляція (____%), зростання фонду заробітної плати (до _____ млн грн, або на ____%), зміна ставок за місцевими податками і зборами.

У 2019 р. планується створити ____ робочих місць у галузі(ях) _____.

Обсяг трансфертів, які надійдуть з інших бюджетів, складуть _____ млн грн, за рахунок них формується ____ % доходів бюджетів.

Основними пріоритетними напрямками, на які спрямовуватимуться кошти бюджету є:».

Охоплення дітей дошкільною освітою збільшиться на ____ %, додатково ____ дітей будуть відвідувати дитячі садки....

Заробітна плата лікарів / вчителів / збільшується на ____% і становитиме відповідно _____ тис грн / _____ тис грн....

Здійснюватимуться заходи з енергозбереження (зазначити які).

Передбачено кошти на реалізацію місцевих програм (надати перелік програм і заходів).

"ЄС для підсилення державних фінансових систем
місцевих урядів"

This project is funded by
The European Union

Service Contract № ENPI/2017/390-850
EuropeAid/138754/DH/SER/UA

Ukraine

3. Будьте активні і точні. Все має бути викладене такою мовою, щоб читач був настільки ж заінтригований, як і Ви самі.

4. Прес-реліз не повинен бути більшим, ніж на 1 сторінку. У крайньому випадку, якщо треба викласти важливі деталі (цифри, графіки), можна використати частину другої сторінки. Інакше, прес-реліз перестанете бути конкретним та інформативним.

5. Необхідно вказати відомості про контактну особу, з якою можна зв'язатися та отримати при необхідності більш детальну інформацію. Ця відповідальна особа повинна бути готовою відповідати на всі питання.

6. Зведіть уживання спеціальної лексики до мінімуму. Спробуйте не використовувати суху бюджетну статистику. Проста мова є найкращим засобом донести вашу інформацію.

7. Підкресліть переваги.

Це підпадає під категорію «краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Уникайте таких слів як «унікальний» або «найкращий». Замість цього розповідайте про переваги чи плюси: економія, захист, покращення тощо.

Рекомендації щодо підготовки презентації для публічного представлення інформації про бюджет

При підготовці презентації для публічного представлення інформації про бюджет слід врахувати, що вона має бути представлена у форматі, який у простий спосіб дасть громадськості зрозуміти, зокрема, основні тенденції, цілі, плани та досягнення бюджетної політики, взаємозв'язок якості надання послуг з обсягом наявних бюджетних ресурсів тощо. При виконанні цього завдання допоможуть, зокрема, візуалізація (графічний образ даних) та ілюстрації.

Показники варто наводити у динаміці за декілька років. Структура презентації може бути наступною:

- Опис доходів бюджету:
 - характеристика основних бюджетоутворюючих податків та платників цих податків, зміни, які впливають на їх обсяг тощо;
 - інформація про надані пільги зі сплати податків;
 - міжбюджетні трансферти у доходах бюджету та їх опис;
 - заходи, які планується здійснити в частині розширення податкової бази та залучення додаткових доходів до бюджету.
- Показники фінансування місцевого бюджету (за наявності), надається інформація щодо:
 - місцевого боргу;
 - здійснення запозичень та напрямів спрямування залучених коштів;
- Опис видатків бюджету:
 - характеристика показників видатків, як вони змінилися, що вплинуло на визначення пріоритетів у напрямках видатків;
 - зміни у мережі закладів бюджетної сфери, які фінансуються за рахунок коштів бюджету, заходи, що вживатимуться щодо її оптимізації та результати, які планується досягти (надати інформацію щодо основних показників - середня наповнюваність класів, кількість учнів на одного вчителя, кількість мешканців на одного лікаря, кількість ліжок на одного жителя, середні вартість харчування в закладах, середня вартість медикаментів на одного хворого, показник охоплення дітей дошкільною освітою тощо);
 - заходи та видатки з енергозбереження;
 - видатки та заходи, що здійснюються для дітей-сиріт та інших соціально-вразливих верств населення (окремо за джерелами фінансування – трансферти з державного бюджету, кошти місцевого бюджету);
 - як буде проводитись оздоровлення дітей;
 - які заходи здійснюються у сфері житлово-комунального господарства, наприклад, ремонт житла, ремонт водопровідної мережі тощо;
 - які заходи здійснюються щодо благоустрою населеного пункту (дороги, ремонт (будівництво) парків, скверів, встановлення туалетів у місцях загального користування тощо).
 - Інформація, щодо інвестиційних проектів (у розрізі об'єктів), які планується реалізувати, як рахунок коштів субвенцій з державного бюджету, державного фонду регіонального розвитку, так і коштів місцевого бюджету.